

## ENEMO Međunarodna Misija za posmatranje izbora

### Kosovski lokalni izbori 2013 - drugi krug izbora za gradonačelnike

---

#### Izveštaj o preliminarnim nalazima i zaključcima

*Drugi krug izbora za gradonačelnike Republike Kosovo ispunio je mnoge međunarodne standarde demokratskih izbora, iako neki problemi, koji su takođe identifikovani tokom prvog kruga izbora, uključujući zloupotrebu državnih resursa, kupovinu glasova, porodično glasanje i nasilje u nekolicini biračkih mesta, izazivaju određenu zabrinutost.*

*Na poziv Predsednice Republike Kosovo, gospođe Atifete Jahjage, Evropska mreža organizacija za posmatranja izbora (ENEMO) uputila je posmatračku misiju da nadgleda sprovođenje lokalnih izbora na Kosovu održanih 3. novembra 2013 godine, kao i ponavljanje prvog kruga izbora u Severnoj Mitrovici i drugog kruga lokalnih izbora održanih 1. decembra.*

*Izborni proces je procenjivan na osnovu međunarodnih standarda za demokratske izbore i u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom. Međunarodna Misija za posmatranje izbora ENEMO-a posmatrala je izborni proces na Kosovu od početka oktobra 2013. godine. 12 dugoročnih posmatrača raspoređenih u 6 timova posmatralo je predizbornu atmosferu, uključujući predizbornu kampanju i aktivnosti izborne administracije uoči izbora održanih 3. novembra, kao i iste aktivnosti uoči drugog kruga izbora održanih 1. Decembra, pokrivajući celu teritoriju Kosova. ENEMO je objavio prvi preliminarni izveštaj 5. novembra 2013, a potom je 19. novembra objavljen još jedan izveštaj o ponovljenim izborima u Severnoj Mitrovici (oba izveštaja su dostupna na sajtu [www.enemo.eu](http://www.enemo.eu)). Ovaj izveštaj odražava rezultate posmatranja drugog kruga izbora za gradonačelnike, održanih 1. decembra, kao i samog izbornog dana.*

*Ovaj preliminarni izveštaj predstavlja nastavak niza nalaza i zaključaka o lokalnim izborima sprovedenim na Kosovu, koje je ENEMO objavio u prethodna dva izveštaja. Stoga se u ovom izveštaju neće ponavljati nalazi spomenuti u prethodna dva izveštaja, već će se izveštaj radije fokusirati na specifične aspekte drugog kruga lokalnih izbora. U tu svrhu, većina nalaza koji se tiču izbornog okvira, izborne administracije, registracije glasača i biračkih spiskova ostaje ista kao i u prvom preliminarnom izveštaju o Kosovskim lokalnim izborima održanim 2013.*

*Tokom izbornog dana drugog kruga lokalnih izbora, ENEMO je rasporedio 28 posmatrača iz organizacija članica ENEMO-a, da posmatraju 155 biračkih mesta, u preostalim 25 opština na Kosovu, uključujući i ponovljene izbore na 3 biračka mesta u Zvečanu. Ovi nalazi i zaključci su preliminarni i ne čine finalnu procenu celokupnog izbornog procesa. Misija će ostati na Kosovu da posmatra proceduru provere i prebrojavanja glasova i objaviće finalni izveštaj krajem januara 2014. godine.*

---

## PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

---

*Drugi krug lokalnih izbora na Kosovu sproveden je efikasno od strane izborne administracije.*

*Izborni dan drugog kruga izbora protekao je mirno i predstavljao je daljnje unapređenje procesa glasanja i brojanja glasova od strane biračkih odbora, uprkos nekolicini zabeleženih slučajeva nasilja na biračkom mestu.*

*Zloupotreba resursa/ položaja moći primećena je od strane ENEMO-vih timova takođe i tokom drugog kruga izbora, u većini opština na Kosovu. Prijavljeni su brojni slučajevi pritisaka i pretnji upućenih građanima da glasaju za pojedine kandidate, od strane određenog broja javnih službenika. ENEMO-vi sagovornici saopštili su da je većina pretnji bila usmerena ka primaocima socijalne pomoći i službenicima javnih preduzeća.*

*Nekoliko slučajeva navodne kupovine glasova prijavljeno je ENEMO-vim posmatračima, kao i medijima.*

*Rad CIK-a i sekretarijata CIK-a bio je profesionalan u većini izbornih aktivnosti u drugom krugu.*

*Iako je zvanični period za političku kampanju u drugom krugu bio kratak, u praksi nije ni prestajao od prvog kruga izbora, ali se većina političkih subjekata, koji su podržavali kandidate za gradonačelnike, fokusirala na kampanju od vrata do vrata.*

*Upotreba negativne kampanje bila je primetna i nekoliko opština, najvećim delom u Đakovici i Štrpcu. U isto vreme, nedostatak odgovarajućih propisa otvorilo je prostor za povećanu negativnu kampanju na internetu, posebno na društvenim mrežama.*

*Rad članova biračkih odbora se značajno poboljšao u poređenju sa prvim krugom izbora, naročito u pogledu pakovanja izbornog materijala.*

*Posmatrači ENEMO-a nisu primetili slučajeve u kojima glasačima nije bilo dozvoljeno da glasaju sa ličnim dokumentima koja nisu izdata na Kosovu, za razliku od prvog kruga izbora.*

*Kada je reč o rodnoj ravnopravnosti, kao što je to bio slučaj i u prethodnom krugu izbora, institucije nisu uspele da obezbede adekvatnu zastupljenost manje predstavljenog pola na svim nivoima izborne administracije.*

*Prema izveštajima posmatrača, porodično glasanje je ostalo izazov na mnogim biračkim mestima.*

*ENEMO bi želeo da pohvali policiju i kancelarije tužilaštva Kosova na njihovoj efikasnosti u procesuiranju prijavljenih slučajeva izbornih prevara, zloupotreba i nasilja. Još jedanput, ENEMO poziva sve pravosudne institucije da nastave sa procesuiranjem svih slučajeva izbornih krađa i zloupotreba, na profesionalan, brz i transparentan način.*

*Dodatni treninzi za članove biračkih odbora sprovedeni su u svim opštinskim izbornim komisijama, tokom kojih je posebna pažnja obraćena na proceduralne neregularnosti, primećene od strane*

*ENEMO-a u prvom krugu izbora, uključujući popunjavanje protokola o rezultatima glasanja i neadekvatno pakovanje materijala.*

*ENEMO snažno preporučuje svim izbornim institucijama da povećaju efikasnost i transparentnost svojih aktivnosti tokom budućih izbora, a posebno onih koje se tiču izbornih rezultata, biračkih spiskova, odluka CIK-a i Izbornog panela za žalbe i predstavke, kao i rada Centra za rezultate i brojanje. Web stranica CIK-a bi trebala biti redovno ažurirana i CIK bi trebalo dodatno da objasni, kako glasačima tako i političkim subjektima da rezultati K-Vote-a nisu zvanični izborni rezultati.*

---

## **PRELIMINARNI NALAZI**

---

### **Opšte informacije**

Lokalni izbori 2013. za odbornike i gradonačelnike su drugi lokalni izbori organizovani od strane vlasti Republike Kosovo, i prvi, koji su organizovani na teritoriji cele zemlje<sup>1</sup>.

Izbori su održani nakon što su se vlasti iz Prištine i Beograda, uz posredovanje EU, dogovorile o “Prvom sporazumu o Principima koji regulišu normalizaciju odnosa”, dokumentu koji je početna tačka za integraciju opština sa severa Kosova gde se nalazi srpska većina. Dokument uvodi model autonomije za opštine sa srpskom većinom, kao i druge institucionalne garancije za srpsku manjinu.

Dvanaest gradonačelnika je izabrano u prvom krugu izbora, sa neophodnom većinom glasova. Drugi krug izbora za gradonačelnike održan je u 25 opština, između dva vodeća kandidata. Ponovljeno glasanje za 1. krug izbora je organizovano i na 3 biračka mesta u Zvečanu.

Stoga, pored Zvečana, gde se održavao prvi krug izbora, dodatnih 50 kandidata za gradonačelnike je imalo priliku da se nadmeće za poziciju gradonačelnika u drugom krugu izbora, od kojih je samo jedan kandidat bila žena.

Od 12 gradonačelnika izabranih u prvom krugu, 4 predstavljaju vladajuću PDK, 3 predstavljaju LDK, 2 su iz GI Srpske i jedan izabrani gradonačelnik je iz redova AAK-LDD i 1 predstavnik KTAP-a. Rufki Suma je jedini gradonačelnik koji je izabran kao nezavisan kandidat. Od 9 žena koje su bile kandidati za gradonačelnika u prvom krugu, samo se jedna kvalifikovala za drugi krug (AKR kandidatkinja iz Đakovice).

U drugom krugu izbora, LDK je imala 14 kandidata za gradonačelnike, PDK 11, AAK-LLD 8, GIS 7, SLS 3, AKR 2, VV 1, IQM 1, SKS 1, SNP 1 and GI SDP 1. Situacija u Zvečanu još uvek nije rešena, pošto prvi krug još uvek nije završen, zbog ponavljanja glasanja na tri biračka mesta koja su održana paralelno sa drugim krugom izbora održanim u preostalim opštinama.

---

<sup>1</sup> Izborni proces u 4 opštine na Severu Kosova bio je podržan od strane OEBS-a.

## **Zakonski okvir i izborni system**

---

Drugi krug lokalnih izbora održan je u skladu sa izbornim zakonodavstvom Kosova, a koje se sastoji od Ustava Kosova, nekoliko izbornih zakona<sup>2</sup>, podzakonskih akata usvojenih nakon proglašenja nezavisnosti 17. februara 2008. godine, kao i propisa CIK-a usvojenih u 2013. Lokalni izbori na Kosovu održavaju se svake četiri godine za odbornike skupština opština i gradonačelnike. Gradonačelnici se biraju većinskim sistemom, u kome je neophodno da se dobije apsolutna većina u prvom krugu kako bi bili izabrani. Ako nijedan kandidat ne dobije više od 50% plus jedan od ukupnog broja glasova u prvom krugu, drugi krug će biti održan četiri nedelje nakon prvog kruga, za dva kandidata koji su dobili najveći broj glasova u prvom krugu .

Glasači koji žive van Kosova imali su pravo da glasaju poštom u oba kruga izbora, ukoliko ispune sve zakonske predušlove.

## **Izborna administracija**

---

Izborna administracija na Kosovu oragnizovana je u tri nivoa: Centralna izborna komisija (CIK), Opštinska izborna komisija (OIK) i Birački centri/ Birački odbori (BC/ BO).

Pored svih nedostataka kosovskih zakonskih odredbi, koje se odnose na izbornu administraciju, što je napomenuto u prvom preliminarnom izveštaju ENEMO-a objavljenom nakon prvog kruga izbora, Centralna izborna komisija, uključujući i Sekretarijat CIK-a, uspeli su da organizuju sve administrativne izborne aktivnosti za drugi krug lokalnih izbora, efikasno i profesionalno. Tokom drugog kruga, CIK je, u saradnji sa opštinskim izbornim komisijama organizovala dodatne obuke za članove biračkih odbora. Takođe, CIK je ponovio K-vote 2013, koji je bio pozitivan mehanizam podrške, kao jedini zvanični izvor preliminarnih rezultata izbora za prvi krug održanih na Kosovu, uprkos tome što podaci nisu bili u potpunosti tačni i pouzdani.

Prvi krug izbora pokazao je da, širom Kosova, CIK i OIK-e nisu uspele da odaberu adekvatne članove biračkih odbora, ili da je obuka za članove odbora bila neodgovarajuća, pošto je više od 500 glasačkih kutija zadržano u karantinu u Centru za rezultate i brojanje, zbog nedoslednosti podataka u formularima za beleženje rezultata, i/ ili zbog neodgovarajućeg pakovanja materijala nakon zatvaranja biračkih mesta. Ovaj broj predstavljao je skoro ¼ ukupnog broja biračkih mesta na Kosovu. Većina ovih glasačkih kutija morale su biti revidirane, a mnoge od njih i ponovo prebrojane, najvećim delom zbog nemara i/ ili manjka profesionalizma i znanja članova biračkih odbora o izbornoj proceduri.

Za drugi krug izbora 743 člana biračkih odbora je izmenjeno (uključujući i zamenike), dok je najveći trud Sekretarijata CIK-a i OIK-a bio usmeren na održavanje dodatnih treninga za članove odbora, imajući posebno u vidu probleme i nedostatke primećene tokom 1. kruga izbora (popunjavanje Formulara za podatke i rezultate i pakovanje izbornog materijala). ENEMO će nastaviti da posmatra verifikovanje i reviziju materijala sa biračkih mesta u Centru za rezultate i brojanje, kako bi ustanovili da li je Sekretarijat CIK-a uspeo da poboljša sveukupnu efikasnost i profesionalizam rada biračkih odbora uz

---

<sup>2</sup> Zakon br. 03/1-073 o Opštim izborima u Republici Kosovo, Zakon br. 03/256 o Izmenama i dopunama Zakona br. 03/1-073 o opštim izborima u Republici Kosovo i Zakon br. 03/1-072 o Lokalnim izborima u Republici Kosovo

pomoć dodatnih obuka. Do sada, prema podacima koje su kratkoročni posmatrači sakupili tokom izbornog dana, primećena su značajna poboljšanja u radu biračkih odbora širom Kosova.

## **Registracija kandidata**

---

U prvom krugu lokalnih izbora, 103 politička subjekta su sertifikovana za izbore (33 političke partije, 52 građanske inicijative, 16 nezavisnih kandidata i 2 koalicije), sa ukupno 7.932 kandidata. Dodatnih 224 kandidata za gradonačelnike je registrovano, od kojih su samo 9 bile žene.

Kako je 12 gradonačelnika izabrano u prvom krugu, 50 kandidata se takmičilo za drugi krug izbora u preostalim 25 opština. Situacija je donekle drugačija na ponovljenim izborima u 3 BM u Zvečanu, koje ipak može dobiti gradonačelnika u ovom krugu izbora, jer su se takmicila samo dva kandidata za gradonačelnika.

## **Registracija glasača**

---

Prema podacima CIK-a, ukupan broj birača upisanih u birački spisak za drugi krug lokalnih izbora na Kosovu 2013. je 1 371 524, u preostalim opštinama. 11 738 glasača koji žive van Kosova, dobilo je odobrenje od CIK-a da glasa putem pisma u drugom krugu lokalnih izbora, gde je naizgled, manje od polovine glasača iskoristilo svoje pravo u drugom krugu.

Problemi sa biračkim spiskovima, koji su navedeni u prvom preliminarnom izveštaju ENEMO-a o lokalnim izborima 2013. i dalje su prisutni. Nije prijavljeno da je između dva kruga bilo promena u Konačnom biračkom spisku. Stoga, prosečna izlaznost glasača u drugom krugu je bila između 39% i 45% u većini opština, sa najvećom izlaznošću u Partešu (62,81%) i relativno visokom izlaznošću u Ranilugu (56,74%), Klokotu (57,63%), Novom Brdu (57,09%) i Lipljanu (53,65%). Očigledno nizak odziv birača primećen je u Klinu (21,57%) i Severnoj Mitrovici (17,26%), dok je odziv glasača u Prizrenu (33,70%), Južnoj Mitrovici (33,21%), Dragašu (30,45%) i Vuštriji (28,14%) bii niži od proseka.

## **Kampanja**

---

Centralna izborna komisija (CEC)<sup>3</sup> donela je odluku 20. novembra da će predizborna kampanja za drugi krug biti ograničena na 5 dana u periodu od 25. do 29. novembra. U drugom delu kampanje, nakon prvog kruga izbora, najveći deo aktivnosti bio je usmeren na formiranje saveza među političkim partijama koje podržavaju gradonačelnika, u raznim opštinama. Većina saveza je stremila osvajanju simpatizera kandidata koji više nisu učestvovali u izbornoj trci. Vođe političkih partija putovale su širom Kosova kako bi pružile podršku svojim kandidatima na različitim skupovima i mitinzima. Većina kandidata fokusirala se na kampanju od vrata do vrata, na direktnu komunikaciju sa građanima.

---

<sup>3</sup> <http://www.kqz-ks.org/>

Iako je kampanja bila uglavnom mirna, bez ijednog velikog incidenta, negativna kampanja je bila vidljiva u nekolicini opština, naročito tokom političkih debata i mitinga. ENEMO dugoročni posmatrači su primetili negativnu kampanju naročito u Đakovici i Štrpcu, uoči drugog kruga izbora. Međutim, većina negativnog PR-a i uvreda između različitih kandidata za gradonačelnike, vršena je putem interneta, na društvenim mrežama, blogovima itd. Činjenica da politička kampanja na internetu nije adekvatno regulisana zakonom, niti praćena od strane OIK-a, ili neke druge državne institucije, ostavila je prostora za snažnu zloupotrebu ovog medija i potencijalni uticaj na glasače, posebno mlade, koji najvećim delom redovno koriste internet i kontinuirano prate društvene mreže.

## **Prigovori i žalbe**

---

Izorno zakonodavstvo predviđa zaštitne mehanizme za zaštitu prava građana, kao i prava političkih subjekata, dok je instanca kojoj se prigovori i žalbe mogu podneti prvostepeni sud i Izborna komisija za prigovore i žalbe (IPŽP). IPŽP je nezavisno telo zaduženo za razmatranje žalbi koje se tiču izbornog procesa.

Glasači mogu osporiti, na osnovu člana 9. Zakona o opštim izborima, netačnosti ili propuste u biračkom spisku. Odluke u vezi promena u Biračkim spiskovima donosi prvostepeni sud. Takođe, žalbe koje se odnose na proceduru brojanja u Centru za rezultate i brojanje mogu se podneti u roku od 24 sata od nastanka navodnog kršenja IPŽP-u. Međutim, podnošenje žalbe ne prekida, niti suspenduje proces prebrojavanja. Sve žalbe IPŽP odlučuju se, najkasnije u roku od 72 časa od prijema žalbe u glavnoj kancelariji IPŽP-a.

Tokom čitavog izbornog perioda, IKMŽ-u je podneto ukupno 774 prigovora vezanih za izbore za oba kruga, ne uzimajući u obzir žalbe koje su se odnosile na glasače van Kosova. Od ovog broja 274 žalbe su podnešene u vezi kampanje u 1. krugu, koje se pominju u 1. preliminarnom izveštaju ENEMO-a. Dodatne 173 žalbe su podnešene u vezi sa izbornim danom u prvom krugu izbora (11 je odobreno, a 154 su odbijene, povučene ili nevažeće). 261 žalba koja se odnosi na proces brojanja i 61 žalba u vezi preliminarnim rezultatima CIK-a (K - Vote uglavnom) su takođe podneti IPŽP-u. Većina ovih pritužbi je odbačeno zbog nedostatka dokaza, ili zbog toga što su bile nevažeće, kasno predate ili nepravilne, a neke od njih su povučene. Samo 2 žalbe koje se odnose na proces prebrojavanja su usvojene od strane IPŽP, od kojih je 1 odluka dovela do ponavljanja izbora na severu Kosova. Istovremeno, IPŽP je poslala 36 žalbi policiji, pošto one sa sobom mogu da povuku moguće krivične i/ili prekršajne sankcije.

## **Mediji**

---

*Tokom lokalnih izbora 2013 posmatračka misija ENEMO nije sprovodila monitoring medija. Svi komentari u ovom odeljku su stoga kreirani na osnovu zapažanja i razgovora sa akterima, medijima i na osnovu rada Nezavisne komisije za medije (NKM), kao i na osnovu njenih izveštaja o praćenju medija tokom izborne kampanje.*

Većina kosovskih medija emitovale je dio izbornih kampanja za drugi krug izbora, pripremajući priloge u vestima, organizovanjem TV debata i emitovanjem političkog marketinga. Organizovano je više debata u

nacionalnim i lokalnim televizijama, a prisustvo samo dva kandidata u svakoj trci olakšalo je donošenje odluka kod birača. Mediji su posebnu pažnju posvetili kampanji u Prištini u odnosu na druge opštine, iako su i druge opštine bile redovno pokrивane od strane medija.

Nezavisna komisija za medije (IMC)<sup>4</sup> takođe je bila zadužena za monitoring medija tokom kampanje za drugi krug izbora. Prema izvorima in IMC-a, praćenje medija je pokazalo da uprkos nekim manjim kršenjima, mediji su uglavnom izveštavali fer i nepristrasno. Jedna zvanična žalba je podnešena do sada NKM-u, koja se odnosi na kršenje predizborne ćutnje jednog medija, uoči drugog kruga.

NKM bi trebalo da objavljuje sve izveštaje redovno na svojoj veb stranici, bazirano na spopstvenom monitoringu. Ipak, od objavljivanja prvog izveštaja 16. oktobra, nijedan izveštaj nije objavljen na NKM veb stranici. Prema NKM, 10 zvaničnih žalbi o ponašanju medija tokom prvog kruga lokalnih izbora je podneto, a NKM još uvek nije preduzela nikakve korake.

Dnevne novine su bile aktivne tokom kampanje objavljujući raznovrsne članke i intervjue. Međutim, ne postoji državno regulatorno telo nadležno za štampane medije, umesto toga, velike novinske kuće su osnovale Kosovski medijski savet koji deluje kao samoregulatorno telo za štampane medije.

Kandidati su takođe koristili društvene mreže (FB, Twitter, etc.) da održe direktni kontakt sa svojim pristalicama, ali isto tako i da sprovode određenu negativnu kampanju protiv svojih protivnika.

## **Izborni dan**

---

Tokom dana glasanja, izborni proces je sproveden profesionalno i u mirnoj atmosferi u većini biračkih mesta koja su posetili posmatrači ENEMO-a. Međutim, nekoliko slučajeva nasilja je prijavljeno, od kojih se najozbiljniji slučaj dogodio u Pasjanu (opština Parteš), u Biračkom centru gde su ENEMO kratkoročni posmatrači nadgledali proces zatvaranja glasačkog mesta i brojanja glasova, na biračkom mestu 3603D/02R. Nakon prebrojavanja svih glasačkih listića, dok su članovi biračkog odbora popunjavali formular (oko 20:20 časova), grupa od oko 20 muškaraca upala je u birački centar i počela da uništava izborni materijal. Članovi biračkog odbora rizikovali su svoju bezbednost u pokušaju da zaštite glasačke kutije i ostali materijal od napadača. Nasilje je eskaliralo i desila se tuča između osoba iz biračkog centra i grupe napadača. Policija je stigla ubrzo nakon što se incident dogodio, ali je većina materijala bila uništena i nekoliko muškaraca je povređeno.

ENEMO bi želeo da pohvali profesionalizaciju i posvećenost članova biračkog odbora koji su rizikovali svoj fizički integritet kako bi zaštitili izborni materijal i glasačke kutije.

S druge strane, neka od kršenja izbornih procedura primećenih u prvom krugu izbora opet je primećeno tokom posmatranja biračkih mesta tokom 2. kruga od strane kratkoročnih posmatrača. Glavna tema ostaje i dalje porodično glasanje, koje se dogodilo u 17 procenata posećenih biračkih mesta. Na jednom biračkom mestu bilo je 7 slučajeva porodičnog glasanja u razmaku od 20 minuta, tokom kojih su naši posmatrači bili prisutni. Glasanje umesto drugog primećeno je na 5% posećenih biračkih mesta. Oba kršenja su primećena sa sličnom učestalošću kao i tokom prvog kruga.

---

<sup>4</sup> <http://kpm-ks.org/>

Problemi viđeni tokom prvog kruga izbora, povezani sa manjkom profesionalizma i obuke članova biračkih odbora nisu primećeni tokom ovog kruga izbora, posebno u pogledu pakovanja i popunjavanja formulara. Šta više, ponašanje i profesionalizam članova biračkih odbora značajno su poboljšani u odnosu na prvi krug izbora, u većini posmatranih opština.

Još jedno kršenje Zakona, koji su primetili ENEMO posmatrači bilo je prisustvo propagandnih materijala korišćenih u kampanji nekolicine političkih subjekata u krugu od 100 metara od biračkog mesta. Ovakve situacije primećene su na 6% ukupnog broja posećenih biračkih mesta tokom drugog kruga izbora. U poređenju sa prvim krugom lokalnih izbora, gde su ova kršenja primećena na 16% posećenih biračkih mesta, jasno je da je do određenog napretka na terenu došlo.

Primećeno je nekoliko slučajeva gde je građanima bilo dozvoljeno da glasaju bez dokumenata. Glavni razlog je što su članovi iz biračkih mesta licno poznavali glasače. Na jednom biračkom mestu u Štrpcu, 16 osoba je glasalo bez dokumenata za identifikaciju, dok je tim ENEMO kratkorocnih posmatrača bio prisutan na biračkom mestu.

Uobičajena situacija tokom dana izbora, na gotovo svim posećenim biračkim mestima je broj primljenih glasačkih listića bio manji od broja glasača upisanih u birački spisak.

Posmatrači ENEMO-a prijavili su veliki broj glasača koji su tvrdili da im treba pomoc tokom glasanja, koji su glasali uz asistenciju osobe sa kojom su dosli. Nekoliko sagovornika posmatrača ENEMO-a potvrdilo je da je ovaj metod korišćen od strane određenih političkih aktera kao mehanizam sigurnog glasa, dok većini pomenutih glasača zapravo nije trebala bilo kakva pomoć.

59 procenata posećenih biračkih mesta nisu bila pristupačna osobama sa invaliditetom, što je za 6% više nego u prvom krugu izbora, kada je 53 procenata posećenih biračkih mesta bilo nedostupno osobama sa invaliditetom.

Osobe koje glasaju kod kuće samo su na nekoliko mesta bile obeležene u Konačnom biračkom spisku.

Rodna ravnopravnost između članova biračkih odbora je bila neadekvatna, jer su većina članova biračkih odbora bili muškarci.

Uopšteno posmatrano, posećena biračka mesta ocenjena su pozitivno od strane ENEMO posmatrača. 47% biračkih mesta ocenjeno je kao vrlo dobro, 48% kao dobro, a 5% su označena kao loša.

## **Posmatračke misije**

---

Za drugi krug izbora CIK je akreditovala 2.284 dodatnih posmatrača, na brojku od 30.173 koji su bili akreditovani za prvi krug, kada su članovi međunarodnih misija, uključujući strane ambasade, političke subjekte, koalicije i nezavisne kandidate, građanske inicijative i medije. Organizacije civilnog sektora nastavile su sa aktivnostima i u drugom krugu. Koalicija "Demokratija u Akciji" posmatrala je celokupni izborni proces i rasporedila posmatrače širom Kosova na dan izbora. Posmatrači "Demokratije u Akciji" posmatrali su drugi krug u svih 25 opština. ENEMO posmatrači su primetili nestranačke posmatrača na 74% biračkih mesta u drugom krugu izbora.



Misija Evropske Unije rasporedila je 71 kratkoročnog posmatrača za drugi krug izbora, u svih 25 opština. Nacionalni Demokratski Institut (NDI) i neke od ambasada takođe su imale timove postmatrača lokalnih izbora, kao deo njihovog redovnog političkih angažmana na Kosovu. NDI je takođe imao 7 timova na terenu, a posmatrači su akreditovani i od strane nekoliko ambasada prisutnih na Kosovu: Ambasada SAD, Britanska Ambasada, Turska Ambasada, Francuska Ambasada i druge.

## **Učešće žena**

---

Zakonski okvir Kosova promovira rodnu ravnopravnost kroz Ustav kao "fundamentalnu vrednost demokratskog razvoja društva", kao i kroz Zakon o opštim izborima Republike Kosovo, u okviru fundamentalnih principa koji propisuju da svi politički subjekti i izborna tela su u obavezi da poštuju kvotu polne jednakosti utvrđenu zakonom.

Od devet žena kandidata u prvom krugu izbora za gradonačelnika, samo jedna je prošla u drugi krug izbora za gradonačelnika u Đakovici, i na osnovu preliminarnih rezultata CIK, Kosovo će imati jednu ženu gradonačelnika nakon ovih izbora, u pomenutom gradu.

Imajući u vidu rodnu ravnopravnost u organima izborne administracije, situacija je bila slična kao u prvom krugu izbora, gde je nivo učešća žena bio nizak. U Opštinskim izbornim komisijama i u Biračkim odborima, žene nisu bile predstavljene u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, kojim je propisano da manje zastupljeni pol treba da ima ne manje od 40% predstavnika. Međutim, rodna ravnopravnost je bila uglavnom ispoštovana tokom ponavljanja prvog kruga izbora u Severnoj Mitrovici 17. novembra.

## **Informacije o misiji i priznanja**

---

Evropska mreža organizacija za posmatranje izbora (ENEMO) je grupa od 22 vodeće civilne organizacije iz 17 zemalja istočne i centralne Evrope i centralne Azije. ENEMO članice su pratile više od 140 nacionalnih izbora i obučile više od 200.000 posmatrača.

ENEMO nastoji da podrži interese međunarodne zajednice u promovisanju demokratije u svom regionu angažovanja, da proceni izborne procese i političko okruženje, kao i da ponudi tačne i nepristrasne posmatračke izveštaje. Međunarodne posmatračke misije ENEMO procenjuju izborni proces koristeći međunarodne standarde za demokratske izbore i u skladu sa zakonodavstvom i ustavom zemlje koja je predmet nadgledanja.

Ovu posmatračku misiju čine posmatrači iz 7 organizacija članica ENEMO-a. Preliminarni ENEMO izveštaj posmatranja izbora je baziran na posmatranju dugoročnih i kratkoročnih posmatrača i njihovim zapažanjima u odnosu na međunarodne standarde i nacionalno izbornu zakonodavstvo. Još jedanput, misija naglašava da ovaj preliminarni izveštaj ne donosi konačnu procenu čitavog izbornog procesa. ENEMO će odložiti konačnu procenu do kraja izbornog procesa koji obuhvata prebrojavanje glasova i revidiranje, objavljivanje rezultata i eventualne žalbe koje se odnose na drugi krug.

ENEMO misija želi da izrazi zahvalnost Centralnoj izbornoj komisiji za saradnju i pomoć u toku posmatranja izbornog procesa, kao i svim akterima sa kojima je ENEMO saradivao. ENEMO koristi ovu priliku da izrazi veliku zahvalnost za podršku donatorima, koji su omogućili delovanje posmatračke misije, Američkoj agenciji za međunarodni razvoj (USAID) kroz Nacionalni demokratski institut (NDI), Ministarstvu spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke kroz Ambasadu Savezne Republike Nemačke u Pristini i Ambasadi Velikog Vojvodstva Luksemburga u Pristini.

*Ovaj dokument je dostupan na albanskom i srpskom jeziku, ali samo je verzija na engleskom jeziku zvanična.*

**Za dodatne informacije molimo Vas da kontaktirate:**

**Gazmend Agaj**

**PR koordinatora ENEMO pomatracke misije za lokalne izbore na Kosovu 2013**

**Adresa: Ul. Hamez Jashari, 10000 Pristina**

**Mob: +377 (0) 45 845 637**

**E-mail: [gazmend.agaj@enemo.eu](mailto:gazmend.agaj@enemo.eu)**